

РАД ПАНЧЕВАЧКИХ „МОЛЕРА“ И „ПИЛТОРА“ У БЕОГРАДУ ОД 1800. ДО 1810. ГОДИНЕ

Већ сам Дунав, као јака и широка природна међа, а још више аустријско-турска државна граница, која је од 1739. године ишла Дунавом између Баната и Србије, отежавали су и спречавали брз и лак саобраћај између северне Србије и јужног Баната. У пркос томе, између њих су постојале доста јаке привредне и културне везе, нарочито на линији од Београда до Пожареваца, током целе друге половине XVIII века,¹⁾ а особито концем XVIII и почетком XIX столећа, када се Панчево, после турских пустошења од 1788. године, почело нагло опорављати и развијати у јако привредно и лепо културно средиште југозападног Баната. Године 1794., када је постало слободни војни комунитет и организовало своје занатлије у еснафе, па тиме стекло повољније услове за јачу трговину и солиднију занатску производњу, Панчево је имало 49 трговаца и 189 занатлија.²⁾ Међутим, 1817. године, када се оно већ било знатно подигло и обогатило, у њему је живело 168 трговаца и трговчића, 217 трговачких и занатлијских момака и ученика а 307 самосталних занатлија,³⁾ међу којима је било врло вештих мајстора — правих уметника. И док су у том међувремену панчевачки трговци пословно одлазили у Оршаву, Темишвар, Сегедин, Пешту, Беч, Шопран, Карловац, Осиек, Нови Сад, Београд, Смедерево Пожаревац, Видин и друге градове, а панчевачке занатлије обасипале банатске и сремске вашаре својим рукотворинама, дотле су панчевачки мајстори-уметници (Künstler) својим дрворезбарским „пилторским“ (Bildhauerei) и сликарским — „молерским“ радовима украшавали српске цркве и улепшавали дворове црквених и државних великодостојника у Банату и Србији.

Било по поруци или по претходно склопљеним уговором, Срби уметници из Панчева прелазили су на рад у Београд, седиште највише турске власти Београдског пашалука, а од 1807. године, по паду у српске руке, седиште највише народне власти револуционарне Србије, и повлачили прве потезе новог животног стила будућег слободарског и најреволуционарнијег града на јужнословенском тлу.

1) Од 1792. до 1797. године беснела је куга у Србији, нарочито у северној, па је саобраћај у једно време био потпуно уочен.

2) *Felix Milleker, Geschichte der Stadt Pančevo. Pančevo, 1925, 65.*

3) Исто дело, 84.

Тако је Лазар Радановић, панчевачки сликар (Махлер), који се потписивао и Раданов, дознавши да може да „измала неколико соба“ београдског „гувернера“ Хаџи-Мустафа паше, који је био наклоњен Србима, замолио 24. јула 1800. године Панчевачки магистрат за дозволу и пасош „на три месеца“ да у ту сврху, заједно „са својим учеником“, пређе у Београд.⁵⁾ Магистрат се ради тога одмах обратио надлежној Банатској генералној команди у Темишвару. Како је за то требало чекати десетак дана, а Радановић је желео да што пре пође у Београд, он је образложио Магистрату ради чега се жури и код кога је нашао посао, па га је молио да истог дана затражи од Банатске бригаде у Панчеву привремени пасош док стигне онај затражени из Темишвара. Магистрат је изишао у сусрет Радановићевој молби и изнео Бригади да је молёрова ствар хитне природе те да би му требало одмах дати пасош за Београд. На то је Бригада истог дана овако одговорила Магистрату: С обзиром на хитност изложене ствари Лазара Радановића, овдашњег молера, — „да му се не би осујетила у изгледу добра зарада код београдског господина гувернера“ док би чекао пасош из Темишвара, — Бригада, у нади да ће га он добити, нема ништа против тога да се „молер пусти да са својим момком (samt seinen Gesellen)“ пређе у Београд да што пре обезбеди своју зараду, па нека Магистрат њега и његовог момка (ihn nebst den Gesellen) снабде својим пасошем.⁶⁾ Магистрат је одмах то учинио, а Бригада је о том известила Генералну команду која је одобрила „тај случај“, о чему је и Магистрат 6. августа добио акт. На тај начин је Лазар Радановић дошао до пасоша и нема сумње да је одмах са својим момком отпутовао у Београд. У актима се нигде не наводи име његовог момка.

Изгледа да је Лазар Радановић сва три месеца провео на раду у Београду и да се вратио у Панчево око 24. октобра 1800. године, до када му је важио пасош. Он се својим радом добро пласирао, јер је и у лето 1801. године опет радио у Београду, само је тада због „насталих немира“ морао прекинути свој рад и вратити се у Панчево, свакако с обећањем да ће наредног лета — 1802. године —, ако се прилике среде, доћи у Београд да настави свој посао. Поменути „немири“ су били у овоме.

Хаџи-Мустафа паша, београдски „гувернер“, борио се с Пазван-оглуом, султановим одметником у Видину, око кога су се били окупили (још 1792 године) протерани јаничари из Београдског пашалука. Пошто је измирењем султана с Пазван-оглуом (јула 1799. године) био допуштен повратак јаничара у Београдски пашалук, Хаџи-Мустафа паша, који се ослањао

4) Још 1786. године Карабински је писао да у Панчеву има „einige Künstler von verschiedener Religion“. *J. M. Korabinsky, Geographisch-Historisches und Producten-Lexikon von Ungarn. Pressburg 1786, s. v. Pancsova.*

5) Мора да му је неко од пријатеља донео поруку из Београда, јер из докумената архиве Панчевачког магистрата не видимо да је он лично пре тога био у Београду.

6) Историјски архива Панчево (ИАП), Панчевачки магистрат (ПМ), 1800, 4257, 4259. Пада у очи ово: Лазар Радановић, моли за дозволу да пређе у Београд „са својим учеником“ (mit seinem Lehrjung), а бригада му дозвољава да иде „са својим момцима (samt seinen Gesellen) па Магистрат нека снабде молерца — „ihn nebst den Gesellen mit einen Magistratual-Passe einstweilen versehen zu machen“ — заједно са момцима једним магистратским пасошем. Пошто предлози „samt“ и „nebst“ стоје с трећим падежом, а у овом случају именица стоји и са чланом и са присвојним придевом у трећем падежу множине, рекло би се да је Радановићу дозвољено да иде у Београд са својим момцима. Ја мислим да је овде трећи падеж јединине, јер се често у документима срећу несумњиве грешке такве природе. Па и овде се јасно види у изразу „mit einen“, уместо „mit einem Magistratual-Passe ...“

на своје крцалије и Србе, био је неповерљив према јаничарима, услед чега су настајали све затегнутији односи. Почетком августа 1801. године, баш када је Лазар Радановић радио у Београду, дошло је у граду до такве заоштрености да су стари јаничари и „београдски Бошњаци“ дигли буну против паше. Јаничари су најзад присиљили пашу и његове крцалије да се повуку у горњи град (тврђаву) а они су у доњем заузели магацин с барутом и остала слагалишта те су 12. августа постали господари доњег града. Тада је настала побуна у целој вароши, јер је започела борба између јаничара и крцалија. Ко се могао склонити, побегао је из вароши”⁷⁾. Радановић је, највероватније, тих дана побегао из Београда у Панчево. — Најзад, после више од осам година упорне борбе против јаничара (1793—1801), Хаџи-Мустафа паша је 27. децембра 1801. године погинуо, а у Београдском пашалуку је настала власт јаничара и дахија, њихових предводника, и трајала све до првог српског устанка (1804).

Пошто су се прилике у Београду мало примириле и лето наступило, Лазар Радановић се 19. јула 1802. године обратио Панчевачком магистрату с молбом да му издејствује пасош „на четири месеца” ради преласка у Београд да доврши „свој погођени посао”, који је у лето 1801. године био погодио, да би могао да добије „своју заслужену награду”. Њему је и овом приликом издејствован пасош и предат у августу исте године. Из аката не видимо да је и тада неки момак с њим прешао у Београд, али у то не сумњамо; са собом је морао водити момка, а можда више њих. За сада, на жалост, не знамо да ли је и 1801. године радио код поменутог београдског паше или код других лица. Исто тако нам је непознато шта је све радио и урадио 1802. године у Београду. Да ли је нешто сликао у саборној цркви, на чијој је обнови радио, концем XVIII века, Јакоб Вања, земунски зидарски предузимач, са земунским зидарским радницима?

Непуне две године после тога, Лазар Радановић и Александар Мишковић, сликар (Махлер) из Панчева, радили су „Кирцхен-Махлереи” у православној молдавској цркви; Молдава је крај Дунава у данашњем румунском Банату, нешто према србијанском Голупцу. Наиме, на молбу свештеника и татора молдавске цркве, Рударски уред у Молдави обратио се 11. маја 1805. године Панчевачком магистрату и замолио га да што пре упути у Молдаву „два панчевачка сликара” — Лазара Радановића и Александра Мишковића — „да сада, када је опет настало лепо време”, доврше 1804. године уговорене и започете радове. Магистрат је доставио Александру Мишковићу прегис поменутог дописа, с тим да на њега да свој писмени одговор.⁹⁾

7) Др. Душан Пантелић, Београдски пашалук пред први српски устанак (1794—1804) Београд, 1949, 239—249.

8) ИАП, ПМ, 1802, 1032 (438) овде стоји: „Erscheint der hirostigburherliche Mahler Lazar Radanovich und bitte, da er voriges Jahr zu Belgrad gearbeitet, diese seine verakordierte Arbeit aber, wegen entstandenen Unruhen, nicht ganz fertig, folglich auch seinen verdienten Lohn nicht erhalten können, womit ihne zu Erfüllung seines Accords und Erlangung seines Lohnes von der hohen Landesstelle den Erlaubniss — Pass auf veir Monathe nacher Belgrad abgehen, zu darfen, erwurket werden wolle. Lazar Radanovič, Moler.” Банатска генерална команда је 28. јула 1802. године послала пасош Магистрату с овим редовима: „Fur den auf vier Monate nach Bellgrad abgehenden Mahler Lazar Radanovics wird anschlüssig der am 20 dieses angesuchte Pass ubermacht. . .” Магистрат је акт и пасош добио 17. августа а затим га предао Радановићу наплативши му 34 крајцаре таксе (На истом месту, 1802 год. 1127/533 П).

9) ИАП ПМ, 1805, 3043 (331). У овоме се акту моли Магистрат у Панчеву да „die doctselbstigen zween Mahler des Nahmes Lazar Radanoviz und Allexander Miskoviz, welche mit Contract die nicht unirte Kirchen-Mahlerei im vorigen Jahre ubernahmen und auch angefangen ... ehestens anherc zu beordern ...”

Мишковић је написао своју изјаву и предао је 30. маја 1805. године Магистрату с молбом да је спроведе у Молдаву и „да помогне његове захтеве“, који нам, на жалост, нису познати, јер се у овоме архивском предмету не налази копија Мишковићеве изјаве^{9а}).

У ово време је већ пламсао први устанак у Србији. Избијање устанка и његови видни успеси, особито пад Београда у руке устаника, привлачили су будну пажњу свих Срба у хабсбуршкој царевини, а код Срба граничара изазивали су право одушевљење. Неки су од њих пребегавали устанцима, неки су им шверцовали оружје, муницију и други ратни материјал, а панчевачки прота Андрија Арсенијевић је другог или трећег дана православног Божића 1807. године у горњој српској цркви, у молитви за дуг живот „премилостиво“ аустријског цара Франца I, српског митрополита и других владика, поменуо на крају и имена истакнутих устаничких војсковођа — Карађорђа, Станоја Главаша и Танасија Чаралића, као добротвора за подизање нове православне цркве у Панчеву. На то га је, по жељи Матије Лујанског, председника српске црквене општине, „потсетио“ (erinert) Атанасије Радосављевић, црквени тотор, грађанин и дрворезар (Bildhauer) у Панчеву¹⁰).

Како ће синови овога А. Радосављевића — Михаило и Петар — да траже фебруара 1809. године дозволу и пасош од Банатске генералне команде за Београд да раде „олтар у саборној цркви“, то је потребно да се најпре упознамо с њим као мајстором — „пилитором“ код кога је и његов син Михаило научно дрворезбарски занат.

Атанасије Радосављевић је 17. априла 1807. године изјавио на једном саслушању пред Панчевачким магистратом да је родом из Панчева и да има 58 година; према томе рођен је 1748 године¹¹). Он је крајем XVIII века имао своју столарску радионицу у Панчеву, али се интензивније бавио дрворезбарством — „српским художеством“ у Војводини — па се као такав и прочуо. Знамо да је нешто пре 1795. године погодио с управом ковинске црквене општине да у правословној цркви изведе, по предложеном плану, све дрворезбарске радове (Bildhauer-Arbeit) по цени од 1300 форинти, што је у оно доба била велика сума — нешто мања од 300 цесарских дуката. У ове радове су спадали иконостас, часна трпеза, певница и црквене двери. На њих се и уговором обавезао и извршио их. Пошто је комисија прегледала обављене радове и „нашла је да је све добро и чисто и по плану и уговору уређено“, и да је мајстор „још више урадио него што је био дужан“, о чему му је издала и потврду (Attestat), управа српске црквене општине није хтела при свему томе да му исплати целу погођену своту него је задржала 150 форинти с мотивацијом да ће му и то исплатити чим буде потпуно извршио све погођене радове. Истина је, вели она, да је мајстор направио нешто више, али није урадио све на што се уговором обавезао. Услед тога се изродио спор. Поменута управа је августа 1795. године замолила Кантонску команду у Панчеву за дејство код Панчевачког магистрата, као прве надлежне власти, да он присили Атанасија Радосављевића да поступи по цитираном уговору.¹²) Напослетку се спор завршио тако што је мајстор извео и оне радове због којих му је задржано 150 форинти. Нема сумње да је овај

9а) ИАП, ПМ, 1805, 3085 (370), У спроводном акту своје изјаве сликар се потписао: Alexander Mischkovich, Mahler aus Pansova.

10) Др Алекса Ивић, Списи бечких архива о првом српском устнку, године 1807, књ. IV, 558.

11) Исто, 435.

12) ИАП, ПМ, 1795, 807.

мајстор радио иконостасе и других цркава, али је на истраживачима црквене дрворезбарије да то открију.

Атанасије Радосављевић је желео да се пресели у Земун и да се у њему бави својим занатима. У ту сврху се 18. априла 1801. године обратио Земунском магистрату својеручно потписаном молбом да га прими за земунског столара и дрворезбара, „пошто у Панчеву постоје дванаест столара“ а нема готово никаквих грађевинских радова, услед чега је и он без посла. Како је, вели, Земун по броју становника „многа јачи“ па је у њему и грађевинска активност већа а има „само четири“ столарска мајстора, то би могао лакше да дође до довољне зараде. Препоручујући се да је познат као „исправан и вредан грађанин“, он обећава да ће публику „добро услуживати по најјевтинијим ценама“. Знајући да ће се за његово примање у земунску завичајност питати и земунски столари, који ће свакако бити противу њега, он ипак изражава наду да ће Магистрат умети да се уздигне, да процени прилике и да увиди да ће у Земуну лакше живети пет столара него у Панчеву дванаест те очекује да ће се његова молба позитивно решити. Добивши ову молбу, Магистрат је 28. априла послао њен препис земунским столарима да му у одређеном року поднесу своје мишљење о томе.

Земунски столари, као што је А. Радосављевић и предвиђао, изјавили су се не само против његовог примања него су га чак и напали: да у својој молби већ у самом почетку не наводи истину, јер у Панчеву нема дванаест него само седам столара. „Шта се, веле, може очекивати од једног човека који своју ствар почиње неистином?“ Затим износе да они не могу да раде никакве столарске послове на терену Петроваралинске регименте, јер „готово у сваком селу“ постоји по један столар, док панчевачки столари држе у својим рукама столарске послове свих села у области Немачко-банатске регименте. За А. Радосављевића веле да је он сам крив што у току своје занатске каријере није стекао поверење код људи па нема посла. Он има два заната: столарски — који није еснафски изучио — и дрворезбарски, „али се ни у једном не разуме много“ (aber von keinem (Gewerbe) viel versteht). Због тога Банањани морају дрворезбарију за своје цркве да дају новосадским мајсторима на рад. Чак га веле, и његове калфе исмејавају, због непознавања посла, не само код куће где раде него и јавно. Не проверавајући ово неистинитољубиво мишљење земунских столара, Магистрат је негативно решио Радосављевићеву молбу и о томе га 26. маја обавестио.

Убрзо потом, А. Радосављевић се 13. јуна опет обратио Магистрату с молбом за дозволу да се настани у Земун „као дрворезбарски мајстор“ да би могао да ради дрворезбарске радове за цркве сремских граничарских села (für die sylvnische Gränzortskirchen arbeiten zu dürfen). Магистрат га је својим решењем од 23. јуна и од тога одбио с мотивацијом да би се у недостатку дрворезбарских радова лађао и столарских те би му тиме задовољавао излишне послове. Да, Магистрат је хладно и олако прелазимо преко понуде овог бољег мајстора.

А сад да пређемо на његове синове који су радили у Београду.

Атанасије Радосављевић је имао три сина, Михаила, Лазара и Петра. По једном саслушању од 23. септембра 1814 године, Михаило је тада имао 34 године и четири детета¹³). Дакле рођен је 1780 године у Панчеву. Он је

13) ИАП, ПМ, 1814. 3730. Михаило Радосављевић је саслушан пред Панчевачким магистратом 23. XI. 1814 године по тужби Лазара Стефановића што га је злостављао и повредио напаклом. Пошто је био крив Михаило је осуђен да плати све прошкове за лечење Лазара Стефановића и да одлежи 6 дана затвора. Ако се пак, понови такав случај биће лишен грађанског права.

код свога оца научио столарско-дрворезбарски занат. Како је у оно доба сваки калфа који је желео да стекне мајсторско право морао да проведе најмање две године у „вандровки“, то јест да путује у друге земље и градове хабсбуршке круне ради усавршавања, то је и Атанасије Радосављевић 21. јула 1800 године замолио Панчевачки магистрат да изда његовом сину Михаилу пасош за „вандровку“ (Wanderungspass)¹⁴. Пасош му је издат, али нам није познато куда је ишао и код кога је све радио. За то време су пак друге калфе долазиле Атанасију ради усавршавања. Тако је Самуел Кирнер, столарски момак, родом из Папрада, у Жипској жупанији у Угарској, дошао из Пеште у Панчево почетком XIX века и био „код господина дрворезбарског мајстора Атанасија Радосављевића „in condition“¹⁵. И ово је један доказ да је овај „пилтор“ уживао углед доброг мајстора.

Кад се Михаило Радосављевић вратио с „вандровке“, његов отац је желео да га ожени и види као самосталног мајстора. Како тада није могао ниједан калфа с положеним мајсторским испитом да отвори радњу у једном граду, ако у истоме постоји довољан број самосталних мајстора његове струке, то је Атанасије Радосављевић решио да своме сину Михаилу уступи своју столарску радњу. Тако је он 23. маја 1803. године свечано изјавио пред Панчевачким магистратом и првим еснафским одељењем да своме сину, еснафски изученом тишлерском и дрворезбарском калфи (Tischler — und Bildhauergesellen) уступа за увек своје столарско мајсторско право, а сам ће да живи од дрворезбарства (von der einzigen Bildhauerey zu leben) и неће држати ни једног столарског момка. На то се Михаило обавезао, пошто ће сам водити радњу и држати столарске калфе, да се неће одвајати од оца нити отварати другу радњу. Овим је Атанасије Радосављевић постигао што је желео — Михаило је постао самосталан мајстор, а поменути Еснаф се задовољио што у Панчеву није отворена нова столарска радња. Тек после овога је нови мајстор добио дозволу за женидбу (Heuraths-Licenz)¹⁶.

Радчи као самосталан мајстор, Михаило Радосављевић је већ 1804. године погодио с општинском управом у Гудурици, код Вршца, да у њиховој цркви за непуну годину дана изврши све столарско-дрворезбарске радове. Он се одмах латио посла, али га је напустио пре него што га је довршио. Општина је чекала „три пуне године“ на довршење радова, али узалуд. Напослетку је била принуђена да се 17. децембра 1807. године обратити Панчевачком магистрату с молбом да позове и опомене „мајстора Михаила Радоловића (Radollowitsch), како се погрешно вели у допису, да што пре доврши свој рад“ у гудуричкој цркви јер је сав остали унутрашњи рад у цркви дат ин Акорд темишварском сликару, „а он не може ни да почне свој посао услед недовршених дрворезбарских радова (Bildhauer-Arbeit)“, којима због дугог времена „прашина и прљавштина наноси квар“. Магистрат је учинио своје, али у архиви Панчевачког магистрата нема трага како се та ствар свршила¹⁷.

14) ИАП, ПМ, 1800, 4245 (405).

15) ИАП, ПМ, 1805, 3342 (615).

16) ИАП, ПМ, 1803, 1691 (326). На овом се документу отац потписао ћирилицом: Азаназій Радосавлѣвъ, отацъ, а син латиницом: Michael Radosavljewich, Sohn.

17) ИАП, ПМ, 1808, 1349. Судићи на основу архивских докумената Панчевачког магистрата, у ово доба се не појављују Радоловићи или Радоловићи у Панчеву. Према томе, овај Michael Radolowitsch, Tischler — und Bildhauermeister, није нико други до Михаило Радосављевић, син Атанасија Радосављевића, дрворезбара из Панчева.

О другом сину Атанасија Радосављевића, о Лазару, који је рођен 2/13. јуна 1787. године¹⁸⁾, немамо никаквих података за сада.

Петар Радосављевић, најмлађи Атанасијев син, рођен је 1790. године у Панчеву, где је свакако и изучио сликарски занат, а после се, 2. јула 1812. године уписао у Сликарску академију у Бечу¹⁹⁾. Изгледа да је Атанасије Радосављевић рачунао с тим да му синови заједнички раде: један столарско-дрворезбарске а други сликарске радове у српским црквама северно и јужно од Саве и Дунава. А сад да видимо шта су ова браћа Радосављевићи радили у Београду.

Михаило Радосављевић је 9. фебруара 1809. године замолио Панчевачки магистрат да издејствује од Генералне команде дозволу за прелазак у Београд и пасош на три месеца за њега и његовог брата Петра, сликара, који су се својим уговором обавезали да израде олтар у саборној цркви у Београду²⁰⁾. Како с њима морају да пођу и њихови момци — Марко Константиновић, дрворезбар, и Михаило Поповић²¹⁾, сликарски ученик, то да се и њихова имена унесу у затражени пасош. Магистрат се истога дана обратио за то Генералној команди у Темишвару с објашњењем да су именовани поуздани људи и да им је као таквима издао уверење, те да је потребно да сви скупа оду у Београд ради погођеног посла. Команда је поводом тога 15. фебруара 1809. године писала Банатској бригади да дозвољава да се преда затражени пасош поменутима али да Бригада тражи од Магистрата одговарајуће јемство, односно кауцију, да ће се мајстори после три месеца вратити. Власти су тражиле гаранцију и кауцију због тога што су многи граничари пребежавали у устаничку Србију па се кауцијом донекле обезбеђивало враћање ових царско-краљевских поданика из Србије. Бригада се својим актом од 26. фебруара обратила Магистрату, изнела му целу ствар и затражила довољну кауцију и лични опис свих наведених лица. На то је Магистрат позвао Атанасија Радосављевића и све му разложио. Овај се свакако договорио са својим синовима и 2. марта је изјавио пред Магистратом да он не може дати за своја два сина — Михаила и Петра Радосављевића, затим за Марка Константиновића, дрворезбарског момка, и Михаила Поповића, сликарског ученика, никакву другу кауцију до своју незадужену кућу и виноград, који по процени заклетих проценитеља, чије процене прилаже, вреде 4.485 форинти. А пошто он гарантује за њихов повратак после

18) На страни 9, под бр. 47, матичне књиге горње српске православне цркве у Панчеву, посвећене Преображењу, стоји да је Лазар, син Атанасија Радосављевића и Марте, рођен 2. а крштен 7. јуна 1787 године.

19) А. Ивић, Архивски прилози за биографије југословенских сликара. Летопис Матице Српске, књ. 324 (1930), 229.

20) ИАП, ПМ, 1809, 2400. Овде се Банатска бригада у вези дозволе Банатске генералне команде, обраћа Панчевачком магистрату "... wegen Erfolgung eines 3 Monate geltenden Passes für den behausten bürgerlichen Tischler — und Bildhauermeister Michael Radosavlievich und dessen Sohn (*курзив је наш*) den Mahler Petar Radosavlievich, welche sich mittelst eigenen Contract verbindlich gemacht haben den Altar in der Mitropolitankirche zu Belgrad selbst, aufzurichten, ..." Иако овде стоји да је Петар син Михаилов, то је неторна грешка, слична оној што смо је навели у белешци 17.

21) У своме чланку „Представници новијег нашег сликарства“, „Застава“ 1875., бр. 2, Лазар Николић вели: „У години 1822. наилазимо на сликарска имена Михаило Поповића из Перме, ..." Ово се место свакако односи на овог Михаила, који је с Радосављевићима ишао у Београд. Овај чланак је прештампан у књизи: Српски сликари. Прилог културној повесници српског народа. Написали Лазар Николић и Др. Владимир Николић. Земун 1895. Цитиране речи се налазе на страни 23.

три месеца, то моли да му се преда затражени пасош на основу дате довољне кауције. Магистрат је 3. марта послао ову изјаву и личне описе сва четири лица Банатској бригади а она је, свакако, одмах предала молиоцу пасош и о томе обавестила Генералну команду²²⁾. Тек после овога су браћа Радосављевићи могли да пређу са својим момцима у Београд да раде посао на који су се уговором обавезали.

Иако за сада не располажемо изразитим доказом да су поменути мајстори прешли у Београд и онда извршили погођене радове, ипак сматрамо да можемо на основу нових, овде изложених, архивских података и једног податка, изнесеног још 1901. године, да изведемо поуздан закључак. Наиме, Миленко Вукићевић, добар познавалац првог српског устанка и ондашњих прилика, изнео је у својој студији о Леонтију Ламбровићу, не наводећи, додуше, извор за то, да је Петар Радосављевић, Панчевац, био 1809. године у конаку београдског митрополита Леонтија Ламбровића и „моловао му собе“²³⁾. Овоме Вукићевићевом податку није поклоњена пуна веродостојности Вукићевићевог податка. Према томе, кад поуздано знамо да су Михаило и Петар — браћа Радосављевићи, родом из Панчева, заједно са својим момцима, добили пасош 1809. године на три месеца за прелазак у Београд да подигну олтар (иконостас) у старој саборној цркви, а Вукићевић тврди да је Петар Радосављевић, Панчевац, био 1809. године у Београду и „моловао“ митрополитове собе, закључак је несумњив да су Радосављевићи заиста у томе времену били у Београду и извршили своје радове. Можда ће се једног дана појавити нови документи који ће ово и изразито потврдити.

ТАНАСИЈЕ ИЛИЋ

22) ИАП, ПМ, 1809, 2400.

23) Миленко Вукићевић, Леонтије Ламбровић, београдски митрополит од 1801—1813, Гласник православне цркве II, 1901, 394.